

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

JŪRATĖ VAITONIENĖ

Edukologijos studijų programos
(specializacija: andragogika, švietimo vadyba)
magistrantė

**Edukacinės bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybės
suaugusiųjų mokymo centre**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
soc. m. dr., doc. Felicija Ivanauskienė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai
įgyti
(parašas)

Šiauliai, 2007

SANTRAUKA

Bendrosios kompetencijos – tai perduodama daugiafunkcinė žinių, įgūdžių ir nuostatų visuma, kuri įgalina užtikrinti kiekvieno žmogaus asmeninę raidą, socialinę integraciją ir darbą. Ją įgyti turi būti sudaryta galimybė visiems, įskaitant mokyklos nebaigusius mokinius ir besimokančius suaugusiuosius. Darbo **tikslas** – įvertinti edukacines bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiųjų mokymo centre.

Tyrime dalyvavo 288 suaugusiųjų mokymo centro klausytojai ir 52 darbuotojai.

Tyrimo pagrindą sudaro bendrųjų kompetencijų kategorijų išskaidymas į elementus ir mokymosi aplinkos kompetencijų plėtojimui įvertinimas. Kokybinis tyrimas derintas su kiekybiniu: tiriant respondentų nuomonę apie bendrųjų kompetencijų elementus, taikytas sutelktų grupių apklausos metodas, o nustatant bendrųjų kompetencijų plėtojimo situaciją suaugusiųjų mokymo centre – anketinės apklausos metodas. Statistinis duomenų apdorojimas pagrįstas statistiniu dažnumu ir koreliacine analize. Tyrimo duomenims apdoroti naudota Microsoft Windows XP Profesional programa (MS Word, MS Excel, SPSS-11).

Remiantis gautais rezultatais, suformuluotos išvados, pateikti pasiūlymai:

1. Bendrųjų kompetencijų modelį sudaro 8 bendrųjų kompetencijų kategorijos, suskirstytos į 40 elementų.
2. Respondentai supranta bendrųjų kompetencijų plėtojimo ugdymo procese svarbą ir pritaria europinių dimensijų taikymo švietime nuostatomis – būtina visą gyvenimą įsisavinti naujas žinias, skatinti iniciatyvą, kritinį mąstymą, mokymo(si) ir karjeros valdymą, bendradarbiavimą.
3. Suaugusiųjų mokymo centre plačiausiai lavinamų bendrųjų kompetencijų: mokymosi mokytis, komunikavimo ir matematinio raštingumo – plėtojimas turi integruojamąjį, sisteminių pobūdį. Dažniausiai taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai susiję su žiniomis ir jų supratimu. Mokymo(si) turinys ir taikomi metodai daugeliu atvejų atitinka klausytojų poreikius, o aplinka žadina teigiamus jausmus ir skatina asmeninį tobulėjimą.
4. Kai kurie bendrųjų kompetencijų elementai ir taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai susiję statistiškai reikšmingais ryšiais.
5. Siūloma: atkreipti dėmesį į šiuo metu dar silpnai lavinamas besimokantiems suaugusiesiems svarbias bendrąsias kompetencijas ir užtikrinti jų plėtojimo galimybes, skatinti andragogų kvalifikacijos kėlimą, sudaryti galimybes besimokantiems suaugusiesiems aktyviai dalyvauti savo mokymo(si) proceso valdyme.

SUMMARY

Educational Possibilities of Key Competencies Development at Adult Education Centre

General competences are the conveyed multifunctional whole of knowledge, skills and principles that enables to ensure the personal development, social integration and work of each individual. Everyone must be provided with an opportunity to acquire it, including pupils who have not completed the school and studying adults. **The purpose** of this paper is to estimate educational possibilities of key competence development at Adult Education Centre.

288 students and 52 workers of the Adult Education Centre participated in the research.

The foundation of the research consists of the decomposition of key competence categories into elements and the estimation of learning environment for competence development. The qualitative research was combined with the quantitative one: when investigating the opinion of respondents about key competence elements, the method of assembled group inquest was applied, and when establishing the situation of key competence development at adult education centre, the method of questionnaire inquest was applied. The statistic data processing is based on the statistic frequency and correlative analysis. The program Microsoft Windows XP Professional (MS Word, MS Excel, SPSS-11) was used to process the data.

On the ground of results obtained, **the conclusions** were formulated and **suggestions** were made: 1) The model of key competences consists of 8 categories of key competences divided up into 40 elements. 2) Respondents understand the importance of key competence development in the process of education and subscribe to principles of applying the European dimensions in education. It is necessary to master the new knowledge, to induce initiative, and cooperation all one's life. 3) The development of key competences developed most widely at Adult Education Centre – learning to learn, communication and mathematical literacy – has an integrative, systematic character. Mostly applied methods of active training / learning are related with knowledge and its understanding. The contents of training / learning and methods applied satisfy in most cases the needs of students, and the environment excites the positive feelings and encourages the personal perfection. 4) Some elements of key competences and methods of active training / learning applied are related with statistically important relations. 5) Suggestion: to turn the attention to important key competences that are currently still weakly developed in studying adults and ensure possibilities for their development, to induce the qualification improvement of andragogues, to provide studying adults with opportunities to participate actively in the management of their training / learning process.

TURINYS

IVADAS	5
2. BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ SAMPRATA MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ KONTEKSTE:	8
1.1. Bendrųjų kompetencijų charakteristika	8
1.1.1. Kompetencija – holistinė asmens galimybių raiška	8
1.1.2. Bendrųjų kompetencijų plėtojimo sąlygos	10
1.1.3. Bendrųjų kompetencijų modeliai ir elementų apibūdinimas	11
1.2. Europinių dimensijų taikymas švietime:	20
1.2.1. Nauja mokymosi paradigma šiandieniniame pasaulyje	20
1.2.2. Mokymosi visą gyvenimą teorinė interpretacija	25
1.2.3. Suaugusiųjų švietimas mokymosi visą gyvenimą aspektu	27
1.3. Bendrųjų kompetencijų sklaida SMC	29
1.3.1. Suaugusiųjų mokymas(is) SMC	29
1.3.2. Prielaidos bendrosioms kompetencijoms plėtoti SMC	31
2. EDUKACINIŲ BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ PLĖTOJIMO GALIMYBIŲ TYRIMAS:	33
Tyrimo organizavimas ir metodika	33
2.1.1. Tyrimą grindžiančios konceptualios teorijos	33
2.1.2. Tyrimo metodai ir instrumentai	35
2.1.3. Tyrimo imtis	38
Bendrųjų kompetencijų elementų reikšmingumo vertinimas	39
2.2.1. SMC ugdytinės bendrosios kompetencijos	39
2.2.2. SMC klausytojams reikšmingi bendrųjų kompetencijų elementai	41
2.2.3. SMC darbuotojams reikšmingi bendrųjų kompetencijų elementai	42
Statistinės demografinės tendencijos	44
Bendrųjų kompetencijų raiška SMC ugdymo(si) procese	46
2.4.1. Mokymo(si) turinys ir bendrųjų kompetencijų plėtojimas	47
2.4.2. Taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai	48
2.4.3. Mokymo(si) sąlygos, aplinka	51
2.5. Bendrųjų kompetencijų elementų ryšiai su kai kuriais edukacinės aplinkos komponentais	55
IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI	57
PASIŪLYMAI	57
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	58
PRIEDAI	64

IVADAS

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Mokymasis yra vienas svarbiausių žmonių socialinės raidos veiksnių. Tinkamas švietimas praplečia galimybes dalyvauti visuomenės socialiniame, ekonominiame, kultūriniame, politiniame gyvenime, skatina jos kaitą.

Pasak G. Linkaitytės (2003), šimtmečiais švietimo tikslu buvo laikoma „sukurti išsilavinusį žmogų“. Tokia švietimo koncepcija pasiteisino sąlygiškai pastoviam pasaulyje. Pakitusi švietimo tikslo ir prioritetų samprata pakeitė ir pačią švietimo koncepciją: švietimo sistemos organizacinio principu tampa visą gyvenimą trunkančio mokymosi idėja. Ši nauja mokymo(si) paradigma lemia bendrųjų kompetencijų plėtojimo aktualumą: kai kurie gebėjimai bendri daugumai profesijų ir gali būti transformuojami iš vienos profesinės veiklos į kitą (Lepaitė, Kliminskas, 2003).

D. Lepaitė ir R. Kliminskas (2003) nurodo, kad bendrųjų kompetencijų plėtros tyrimai daugiausia buvo atliekami Jungtinėje Karalystėje, JAV ir Vokietijoje 1990 – 1993 m., kur labiau paplitę bendrųjų gebėjimų, bendrųjų kvalifikacijų terminai. Minimi tokie autoriai kaip Barnett, Reetz, Eraut, Laur-Ernst.

Lietuvoje bendrųjų kompetencijų samprata buvo nagrinėjama profesinio rengimo ir aukštojo mokslo sistemose: Subotkevičienė (2004), Lepaitė (2002), Bitinas (2000), Jucevičienė, Lepaitė (2000), Žydžiūnaitė (2000), Laužackas (1999), Kirby, Žydžiūnaitė ir kt. (1999), Jovaiša, Show (1998); suaugusiųjų mokymo institucijose: Lepaitė, Kliminskas (2003). Lietuvoje bendrųjų kompetencijų samprata interpretuojama įvairiai, pvz.: “bendriniai gebėjimai”, “bendrieji gebėjimai”, “bendrosios kompetencijos”, “bendrosios kvalifikacijos”, “pamatiniai gebėjimai”, „bazinės kompetencijos“ esminiai gebėjimai” ir pan. (Lepaitė, Kliminskas, 2003).

Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacijoje dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2005) buvo nustatyti pagrindiniai įgūdžiai ir nurodyti būdai, kaip juos geriau integruoti į mokymo programas, lavinti ir puoselėti visą gyvenimą. Dokumente pabrėžiama, kad visiems turi būti sudaryta galimybė įgyti pagrindinius įgūdžius, įskaitant specialiųjų poreikių žmones, mokyklos nebaigusius mokinius ir besimokančius suaugusiuosius.

D. Lepaitės ir R. Kliminsko (2003) nuomone, įvairiose šalyse suaugusiųjų mokymas ir bendrųjų kompetencijų plėtojimas realizuojamas įvairaus lygio bei tipo institucijose. Tačiau, kaip pažymima Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacijoje dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2005), situacija daugelyje šalių dar neleidžia visiems piliečiams mokytis ir

tobulinti savo esminių įgūdžių, ir nors daugelis šalių pripažįsta būtinybę besimokančius suaugusiuosius išmokyti svarbiausių gebėjimų, nėra bendro susitarimo, kokie turėtų būti tie gebėjimai, o jų mokymas yra visiškai nenuoseklus. Tai apibrėžia šiame darbe sprendžiamą mokslinę **problema**: ar ugdymo institucijos (taigi ir suaugusiųjų mokymo centrai), realizuodamos įvairias programas, užtikrina bendrųjų kompetencijų plėtojimo edukacines galimybes?

Pagrįsta bendrųjų kompetencijų plėtojimo situacijos tyrimo metodologija (Lepaitė, Kliminskas, 2003), apimanti bendrųjų kompetencijų kategorijų išskaidymą į elementus bei mokymosi aplinkos kompetencijos plėtojimui įvertinimą, leidžia suaugusiųjų mokymo centrams įvertinti sukurtas edukacines galimybes suaugusiesiems, kuriems bendrųjų kompetencijų plėtojimas yra sąlyga ieškoti galimybių šiuolaikinėje profesinėje rinkoje.

Šiame darbe siekiama atsakyti į klausimą, ar edukacinė situacija (mokymo(si) dalykų (veiklų) turinys, metodai, sąlygos, aplinka) leidžia plėtoti bendrąsias kompetencijas suaugusiųjų mokymo centre? Tyrimo **objektas** yra *bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybės*, tyrimo **tikslas** – įvertinti edukacines bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiųjų mokymo centre.

Atliekant tyrimą buvo iškeltos kelios **hipotezės**:

2. SMC mokomųjų dalykų (veiklų) turinyje skiriama pakankamai dėmesio bendrųjų kompetencijų galimybių plėtojimui, siekiant užtikrinti klausytojų poreikius.
3. Aktyvių mokymo(si) metodų naudojimas ir įgalinančios edukacinės aplinkos kūrimas SMC gali paskatinti bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybes.

Tyrimo tikslui pasiekti numatyti **uždaviniai**:

1. Parengti bendrųjų kompetencijų modelį, išskiriant kategorijas ir jų elementus.
2. Nustatyti ugdytinus bendrųjų kompetencijų elementus bei įvertinti jų reikšmingumą.
3. Diagnozuoti bendrųjų kompetencijų plėtojimo situaciją centre dalykų turinio, aktyvaus mokymo metodų taikymo, ugdymo(si) sąlygų ir aplinkos aspektais.
4. Įvertinti statistinę požymių reikšmių tarpusavio priklausomybę.
5. Pateikti pasiūlymus Suaugusiųjų mokymo centro bendruomenei.

Atliekant tyrimą, vadovautasi šiomis **metodologinėmis nuostatomis**:

- *bendrųjų kompetencijų koncepcija*, kai bendrosios kompetencijos ir kompetencija traktuojamos ne kaip kvalifikacijos fenomeno sudėtinė dalis, bet kaip holistinė asmens galimybių raiška, akcentuojant individo asmenines savybes, vertybines nuostatas bei gebėjimą

realizuoti sukauptą potencialą ir patirtį veikloje (Jucevičienė, Lepaitė, 2000; Lepaitė, 2003, 2001; Lepaitė, Kliminskas, 2003; Jucevičienė, 2005);

- **mokymosi visą gyvenimą teorija**, kai bendrųjų kompetencijų plėtojimas suprantamas kaip žmogaus sėkmingos karjeros, perspektyvos įgyvendinimo kelias (Longworth, 1999; Jarvis, 2003; Tamošiūnas, 2004). Remiantis nauja mokymosi paradigma (Juozaitis, 2000; Kaminskienė, Teresevičienė, 2000; Lepaitė, Kliminskas, 2003; Jucevičienė, 2005; Totoraitis, 2005; Petkūnas, Jucevičienė, 2006; Gudynas, 2006) mokykla turi sukurti lanksčią mokymosi aplinką, palankią ugdyti bendrąsias kompetencijas.

Tyrimo **metodologinį pagrindą** sudaro:

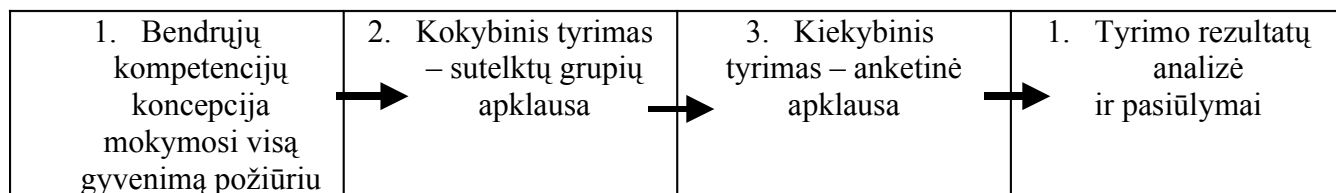
1. Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.
2. Kokybinis tyrimas – sutelktų grupių apklausos metodas, siekiant iširti respondentų nuomonę apie bendrųjų kompetencijų elementus, įrašytus tyrimo instrumente.
3. Kiekybinis tyrimas – anketinės apklausos metodas, siekiant nustatyti bendrųjų kompetencijų plėtojimo situaciją suaugusiųjų mokymo centre.
4. Rezultatų analizė, paremta statistinės analizės metodais.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 288 suaugusiųjų mokymo centro klausytojai ir 52 jo darbuotojai.

Tyrimo etapai. Pirmajame etape studijuojama mokslinė literatūra. Antrajame etape atliktas tyrimas. Trečiajame etape, remiantis moksline literatūra ir atliktu tyrimu, suformuluotos išvados.

Darbo struktūra. Darbą sudaro dvi dalys. Pirmojoje dalyje analizuojama mokslinė literatūra nagrinėjama tema. Antroje dalyje pristatomas tyrimo organizavimas, pagrindžiami tyrimo metodai, pateikiami tyrimo metu surinkti duomenys kartu su interpretacijomis, apibendrintais pastebėjimais.

Tyrimo loginį pagrindą (žr. 1 pav.) sudaro 4 struktūriniai elementai:

1pav. Tyrimo logika (pagal Lepaitę, Kliminską, 2003)

Pagrindinės sąvokos: *kompetencija, bendrosios kompetencijos, mokymasis visą gyvenimą, mokymosi paradigma, suaugusiųjų švietimas* (žr. Priedas Nr. 6).

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

1. Apibendrinant Kirby ir kt. (1999) modifikuotą ir pagrįstą bendrųjų kompetencijų koncepciją (Lepaitė, Kliminskas, 2003), papildytą remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2005), parengtas modelis išskiriant **8 bendrųjų kompetencijų kategorijas suskirstytas į 40 elementų.**
2. Respondentai supranta bendrųjų kompetencijų plėtojimo ugdymo procese svarbą ir pritaria europinių dimensijų taikymo švietime nuostatomis – siekiant išvengti greito gebėjimų senėjimo, būtina visą gyvenimą **įsisavinti naujas žinias, skatinti kūrybiškumą, iniciatyvą ir kritinį mąstymą, aktyvų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, savo mokymosi ir karjeros valdymą, bendravimą ir bendradarbiavimą.** Tai aukščiausiai vertintos kompetencijos.
3. Diagnozuojant edukacines bendrųjų kompetencijų plėtojimo galimybes centre patvirtintos iškeltos hipotezės ir nustatyta, kad:
 - SMC plačiausiai lavinamos šios bendrosios kompetencijos ir jų elementai: **mokymosi mokytis, komunikavimo ir matematinio raštingumo.** Jų plėtojimas **turi integruojamąjį, sisteminių pobūdį.** SMC silpniau plėtojamos šios bendrosios kompetencijos: kultūrinė raiška, verslumas, bendravimas užsienio kalbomis, gebėjimai mokslų ir technologijų srityse.
 - Dažniausiai taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai susiję su **žiniomis ir jų supratimu.** Rečiausiai naudojami mokymo(si) metodai susiję su žinių taikymu, analize ir sinteze. AMM taikymo dažnumas priklauso **nuo andragogų pasirengimo juos taikyti,** vadovaujantis nauja mokymo(si) paradigma.
 - SMC mokoma bendrose klasėse ir specializuotuose kabinetuose, aprūpintuose mokymo priemonėmis. Sudarytos mokymo(si) sąlygos, **mokymo(si) turinys ir taikomi metodai daugeliu atvejų atitinka klausytojų poreikius, o aplinka žadina teigiamus jausmus ir skatina asmeninį tobulėjimą,** nors kai kurių patalpų ir trūksta. Centre nepakankamai bendradarbiaujama, socialiai sąveikaujama, menkai skatinamas asmeninės patirties panaudojimas, trūksta mokymo(si) motyvacijos, ne visiems aiški skatinimo sistema.
1. Kai kurie bendrųjų kompetencijų elementai ir taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai – susiję statistiškai reikšmingais ryšiais. Daugiausiai sąsajų tarp šių komponentų **nustatyta žinių teikimo ir supratimo lygmenyje.** Tarp edukacinės aplinkos komponentų ir bendrųjų kompetencijų esminių ryšių nepastebėta.

PASIŪLYMAI

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, suaugusiųjų mokymo centro bendruomenei siūloma:

1. Atkreipti dėmesį į šiuo metu dar silpnai lavinamas besimokantiems suaugusiesiems svarbias bendrąsias kompetencijas ir užtikrinti jų plėtojimo galimybes ne tik formalaus, bet ir neformalaus švietimo pagalba: modulinės studijos, įvairūs kursai, projektinė veikla ir pan. Tai padėtų ne tik tenkinti centro klausytojų pažinimo ir lavinimosi poreikius, bet ir integruotis bei tapti aktyviais visuomenės nariais, ugdyti pilietiškumą, iniciatyvumą, veiklumą, skatinti saviraišką, o tuo pačiu efektyviau įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje – praktiškai pritaikyti turimas žinias ir gebėjimus, susirasti darbą.
2. Skatinti andragogų kvalifikacijos kėlimą, nes siekdami perprasti bendrąsias kompetencijas ir jų plėtojimo galimybes integruojant skirtingų dėstomų dalykų žinias, jie turėtų susipažinti, kaip diferencijuoti skirtingos aplinkos ir poreikių bei motyvacijos suaugusiųjų mokymo centro klausytojų mokymo(si) procesą, kokius darbo metodus ir kokiais būdais taikyti. Tam naudingi praktiniai gerosios patirties sklaidos užsiėmimai, kai darbuotojai turi galimybę įvertinti savo naudojamus metodus bendradarbiaujant su kitais ir susitarti dėl tolesnės plėtos sričių.
3. Sudaryti galimybes besimokantiems suaugusiesiems aktyviai dalyvauti savo mokymo(si) proceso valdyme: tartis dėl mokomųjų dalykų, atsižvelgti į jų mėgstamiausią mokymo(si) stilių bei dalyko pateikimo metodą. Tai padėtų palaikyti mokymo(si) motyvus ir skatintų jau turimos asmeninės patirties panaudojimą bei refleksiją.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė V., Janiūnaitė B. (2001). Europinių švietimo dimensijų kilmės ir sampratos erdvės problemos. *Socialiniai mokslai*. Nr. 3 (29). Kaunas, KTU.
2. Adler A. (2003). Žmogaus pažinimas. Vilnius: Vaga.
3. Ališauskas R. (2001). Mokymosi visą gyvenimą strateginiai metmenys / *Savišvieta*. 2001/1, p. 16. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos periodinis leidinys.
4. Ališauskas R. (2006). Švietimo strategijos įgyvendinimas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/Pranesimai/Sem2006-01-25-26Alisausko.pdf>
5. Andragogas – praktikas. (2003). Savarankiško mokymosi gidas. Vilnius.
6. Andragogų pastabos. (2004). Kaunas.
7. Bėkšta A. (2001). Mokymosi visą gyvenimą memorandumo aptarimas Lietuvoje / *Savišvieta*. 2001/1, p. 12. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos periodinis leidinys.
8. Beresnevičienė D. (1995). Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Vilnius: Pedagogikos institutas.
9. Beresnevičienė D. (2000). Suaugusiųjų švietimo psichologiniai aspektai / *Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
10. Beresnevičienė D., Laurinavičiūtė J. (2004). Suaugusiųjų mokymosi motyvacijos ypatumai // *Ugdymo psichologija*. Nr. 11-12, p. 189-196.
11. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
12. Carlsen A., Irons J. (2003). *Learning&Sharing / Manual for Adult Education Practitioners*. Vilnius.
13. Dunne E. (1997). Higher education: core skills and promotion of lifelong learning / *Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai*. Kaunas: VDU, p. 179 – 184.
14. Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų. (2005). Briuselis. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005>
15. Goodley et al. *Researching Life Stories: Theory, method and analysis in biographical age*. (2004). London: Routledge Falmer.
16. Gudynas P. (2006). Aktualūs ugdymo turinio atnaujinimo uždaviniai. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/Pranesimai/Sem2006-01-25-26Gudyno.pdf>
17. Harrington J.M. (2004). The postmodern practice of adult education in developing world // *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 13.
18. Janulienė I., Veršinskienė I. (2003). Teorinis suaugusiųjų mokymo/mokymosi aspektas: efektyvumas ir barjerai. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vdu.lt/alearning2003>
19. Jarvis P. (2001). Mokymosi paradoksai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo studijų centras.
20. Jarvis P. (2003). Suaugusiųjų švietimas didinant įsidarbinimo galimybes ir skatinant aktyvų pilietiškumą // *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, Nr. 6, p. 10–19. Kaunas: VDU.
21. Jensen, E (2001). *Tobulas mokymas*. Vilnius.

- 22 Jucevičienė P. (2005). Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams švietimo reikalavimams. Tyrimo ataskaita. Kaunas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/
- 23 Jucevičienė P. (2005). Pedagogų rengimas IKT diegimo Lietuvos švietime aspektu. Mokslinio tyrimo ataskaita. Kaunas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.emokykla.lt/admin/file.php?id=436>
- 24 Jucevičienė P., Lepaitė D. (2000). Kompetencijos sampratos erdvė // Socialiniai mokslai Nr. 1 (22).
- 25 Jucevičienė P., Lepaitė D. (2002). Competence as derived from activity: the problem of their level correspondence // Socialiniai mokslai / Kauno technologijos universitetas. Nr. 4(36), p. 57-63.
- 26 Jucevičienė P., Lepaitė D. (2002). Outlines of competence based program for evaluators: general assumptions and concentration to the evaluators' training // Socialiniai mokslai / Kauno technologijos universitetas. Nr. 4(36), p. 64–69.
- 27 Juozaitis A. (2000). Sąlygos suaugusiųjų mokymuisi / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, p. 12–14.
- 28 Juozaitis A. M. (2002). Besimokantys suaugusieji. Pavartymai prieš einant į suaugusiųjų auditoriją. Vilnius.
- 29 Juozaitis A. M. (2003). Andragogas – praktikas. Savarankiško mokymosi gidas. Vilnius.
- 30 Kaminskienė L., Teresevičienė M. (2000). Suaugusiųjų patirtinis mokymasis ir jo skatinimo galimybės / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, p. 39–44.
- 31 Kardelis K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
- 32 Kirby J. (1997). Bendrieji gebėjimai – naujausios permainos Jungtinėje Karalystėje. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.phare.lt/previous/97/LT/05b.htm>
- 33 Kirby J., Žydzūnaitė V. ir kt. (1999). Bendrieji gebėjimai. Mokytojo knyga. Vilnius, Phare profesinio mokymo reformos programa.
- 34 Kirby J., Žydzūnaitė V., Truncienė R. ir kt. (1999). Bendrieji gebėjimai. Mokymo priemonė. Seminarų medžiaga. Phare projektas. ES programa pertvarkai Centrinėje ir Rytų Europoje remti. Vilnius.
- 35 Knowles M. (1980). The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. Cambridge Adult Education.
- 36 Laurinavičiūtė J. (2000). Suaugusiųjų mokymo ir mokymosi prasminiai akcentai / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
- 37 Laurinavičiūtė J. (2002). Suaugusiųjų mokymasis ir jų mokymosi patirties analizė. Lietuvos psichologijos akiračiai. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- 38 Laužackas R. ir kt. (2003). Suaugusiųjų mokymosi prieinamumo modeliavimas: subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vdu.lt/alearning2003/I%20Dalys/LT/lauzackasltkalb.doc>
- 39 Laužackas R. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU I-klas, 2005. 64 p. ISBN 9955-12-058-4.
- 40 Lemme B. H. (2003). Suaugusiojo raida. Kaunas.

- 41 Lepaitė D. (2001). Kompetencija kaip ugdymo tikslas: pagrindinių skirtumų profesinio vidurinio ir aukštojo mokslo lygmenyse metodologinis pagrindimas // Socialiniai mokslai / Kauno technologijos universitetas. Nr. 2(28), p. 39–43.
- 42 Lepaitė D. (2003). Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija : monografija / Kauno technologijos universitetas. Kaunas : Technologija.
- 43 Lepaitė D., Kliminskas R. (2003). Bendrųjų kompetencijų plėtojimo situacijos tyrimo metodologija ir jos taikymas Panevėžio suaugusiųjų mokymo centro atveju // Socialiniai mokslai. Nr. 2(39). P. 82-90.
- 44 Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai 11–12 klasioms, 2002. Vilnius.
- 45 Lietuvos Respublikos Neformaliojo Suaugusiųjų Švietimo Įstatymas. (1998). Nr. VIII-822. Vilnius.
- 46 Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta tarptautinėje konferencijoje „Švietimas – mokymasis visą gyvenimą ir žinių ekonomika“ Štutgarte 2002.10.09. <http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=3244>
- 47 Lifelong learning: citizens' views. (2003). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www2.trainingvillage.gr/etv/publication/download/panorama/4025_en.pdf
- 48 Linkaitytė G. (2003). Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis // Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, Nr. 6. 52-65.
- 49 Longworth N. (1999). Making lifelong learning work: learning cities for a learning century: London : Kogan Page.
- 50 Mickūnaitė E. (2004). Mokymosi visą gyvenimą plėtra ir politika Lietuvoje // Acta Paedagogica Vilnensia. Nr. 12.
- 51 Mokomoji medžiaga švietimo centrų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programoms. (2006). Mokytojų kompetencijos centras.
- 52 Mokymosi visą gyvenimą galimybės regione. (2001). Utenos apskrities tyrimas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: [politika.osf.lt/svietimas/ dokumentai/Pilnas_Utenos_projektas.pdf](http://politika.osf.lt/svietimas/dokumentai/Pilnas_Utenos_projektas.pdf)
- 53 Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. (2001). Europos Bendrijų Komisija. Vilnius.
- 54 Mokymosi visą gyvenimą memorandumo aptarimo Lietuvoje ataskaita. (2001). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lssa.smm.lt/lang-1/page-3.asp>
- 55 Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. (2004). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lssic.smm.lt/Strategijos/Mokymasis_visa_gyvenima.htm
- 56 Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos įgyvendinimo veiksmų planas. (2004). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lssic.smm.lt/Strategijos/>
- 57 Nutarimas dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų. (2003). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lssic.smm.lt/Strategijos/2003-2012m.htm>
- 58 Petkūnas V., Jucevičienė P. (2006). Edukacinės paradigmos kaita IKT diegimo įtakoje: mokytojo ir mokinio vaidmenų įvertinimo kriterijai. Socialiniai mokslai. Nr. 2 (52).

- Kaunas, KTU.
- 59 Pukėnas K. (2005). Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa. Kaunas.
- 60 Rimgailienė Z. (2006). Ties riba. Švietimo naujienos. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.takas.lt/svietimas/il/il.php?st=3&msgid=409>
- 61 Rinne R. (2003). Besimokančios visuomenės link // Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos. Nr. 6. P. 94-103.
- 62 Ruškus J., Štuopytė E. (2004). Revelation of the Factors for Permanent Learning of Socially Excluded Groups: Results of focus Group Reflection // Socialiniai mokslai. Nr. 4(46). P. 82 – 90.
- 63 Shaw S.; Jovaiša T. (1998). Žvilgsnis į bendrųjų gebėjimų ugdymą Rytų ir Centrinėje Europoje (partnerių šalyse) // Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, Nr.1, p. 30 – 47. Kaunas: VDU.
- 64 Simons, P. R. J. (1992). Theories and principles of learning to learn. In: A.C.Tuijnman and M.van der Kamp (eds.) Learning across the Lifespan: Theories, Research, Policies. Pergamon Press, 159–171.
- 65 Stanikūnienė B., Jucevičienė P. (2004). The Peculiarities of learning from Experience: the Dimension of individual's Inner Potential // Socialiniai mokslai. Nr. 4 (46). P. 44–54.
- 66 Stanišauskienė V. (2004). Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai. Monografija. Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija.
- 67 Study on Innovative Learning Environments in School Education. (2004). European Commission DG Education and Culture. Final Report.
- 68 Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. (2000). // Konferencijos „Suaugusiųjų švietimas: situacija, tendencijos, sprendimai“ straipsnių rinkinys. Kaunas.
- 69 Suaugusiųjų švietimas ir profesinis mokymas. (2000). Informacinis žinynas. Vilnius.
- 70 Subotkevičienė R. (2004). Bendrieji gebėjimai – mokytojų kompetencijos ugdymo pagrindas // Tiltai. Nr. 3 (28).
- 71 Šileikytė A. Lifelong Learning in Lithuania: from policy to practice. Continuing Education Division. Ministry of Education and Science. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: www.socrates.lt/data_lt/downloads/EditaTreciokiene.ppt
- 72 Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų. (2005). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.spc.fsf.vu.lt/Ndarbai/EC_LLL_report_LT_official.doc
- 73 Švietimo visiems kokybė: pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą įgūdžiai. Europos dimensija ir Baltijos šalių vizija. (2003). Vilnius.
- 74 Tamošiūnas T. (2004). Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lssic.smm.lt/Tyrimai/kaimai.htm>
- 75 Tamošiūnas T., Linkaitytė G., Tureikytė D., Šutinienė I., Žilinskaitė L. (2004). Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos kontekste. Tyrimo ataskaita. Vilnius.
- 76 Tarptautinė konferencija „Švietimo visiems kokybė: Pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą įgūdžiai. Europos dimensija ir Baltijos šalių vizija" 2005-03-25 [Rezoliucija /](#)

- Resolution. Kokybiško ir visiems prieinamo švietimo link. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.lt/archyvas/?cat=15&item=127>
- 77 Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. ir kt. (2004). Suaugusiųjų mokymasis. Andragogikos didaktikos pagrindai. Kaunas.
- 78 Teresevičienė M., Zuzevičiūtė V. (2003). Mokymosi visą gyvenimą strategija: paskirtis, valdymas, kokybė // Savišvieta. 2003/2, p. 32. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos periodinis leidinys.
- 79 The New Learning Paradigm in School Education. (2005). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. liepos 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.elearningeuropa.info/extras/new_learning_env.pdf
- 80 Totoraitis R. Suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: dabartis ir perspektyva. (2005). Švietimo ir mokslo ministerija. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.socrates.lt/data_lt/downloads/RicardasTotoraitis.ppt
- 81 Trečiokienė E. Strengthening the European Dimension in Adult Education. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: www.socrates.lt/data_lt/downloads/EditaTreciokiene.ppt
- 82 Vilimienė R. (2000). Suaugusiųjų švietimas – lygiateisė viso švietimo grandis / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, p. 29–31.
- 83 Washington C. D. (2003). Lifelong learning in the global knowledge Economy: Challenges for Developing Countries. The World Bank.
- 84 What is lifelong learning? (2006). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/what_islll_en.html
- 85 Žemaitaitytė I. (2003) Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip suaugusiųjų socializacijos veiksnys. Socialinis darbas. Mokslo darbai Nr. 1(3) Vilnius, 2003. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc3.doc>
- 86 Žydžiūnaitė V. (1999). Bendrųjų gebėjimų (bendrųjų kvalifikacijų) koncepcijos Europos mokslinėse mokyklose: sampratos problema // Socialinė-psichologinė adaptacija ir švietimo sistema. Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas. Mokslinių straipsnių rinkinys. Profesinio rengimo tyrimai. Kaunas: VDU, - Kn.: 2 – P. 98 – 103. 4.
- 87 Žydžiūnaitė V. (2000). Bendrųjų gebėjimų ugdymas rengiant slaugytojus, kaip slaugos veiklos efektyvumo prielaida / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, p. 111 – 119.
- 88 Žydžiūnaitė V. (2001). Slaugos mokslinių tyrimų metodologijos pagrindai. Mokomoji knyga. Vilnius.